

ELS SILENCIS I L'AUTONOMIA DE L'ART
Isidor Cònsul

Joan M. Pujals, La lluna de Nisan. Pròleg d'Arthur Terry. Columna. Barcelona, 1994

La trajectòria literària de Joan M. Pujals es configura en una cruïlla on conflueixen i s'interrelacionen tres línies de treball que poden semblar diferents però que són, de fet, complementàries. El primer camí arriba des de l'estudi i l'erudició, i ha fruitat, entre altres obres, en el volum històric i biogràfic Sant Bernat Calbó i el seu temps (1980), i en l'acurada edició de Ramon Muntanyola, Llocs i focs (1982). El segon vial es dibuixa amb un urc més líric i creatiu que no pas assagista en sentit estricte i prengué forma en el volum De bat a bat. Paisatges de Tarragona (1991). Un llibre de proses literàries, sovint amb detalls d'exquisidesa, que és alhora una visió paisatgística, el retrat de la gent que hi viu, incursions en el tram de la història i escapades per l'art i la literatura que s'hi han peixat. Una prosa que agermana l'apuntament líric, la descripció i un gruix important d'informació erudita. I el tercer front de treball, parent ennoblit dels dos anteriors, ve modelat pels assaigs del darrer lliurament, La lluna de Nisan (1994), un llibre insòlit segons un prologuista tan il.lustre com Arthur Terry: insòlit en el seu contingut i en la manera que aquest mateix contingut és tractat.

LA SOLITUD DEL DISSABTE

Per la seva disposició, La lluna de Nisan podria semblar un recull miscel.lànic conformat per la suma de divuit papers d'extensió i intenció diversa, on Pujals reflexiona sobre aspectes diferents de la creació artística. Una reflexió, dit de passada, que cavalca l'obra d'una colla d'escriptors i especula en la creació de dos plàstics fonamentals, Miró i Picasso. Però no

és ben bé així, i només una lectura esbiaixada del sumari pot donar aquesta sensació d'arreplec miscel·lànic. Es tracta, per contra, d'un volum ben estructurat i la seva unitat ve falcada per dos elements cabdals: l'essencialitat tarragonina de bona part dels artistes que hi transiten, i la gràcia d'un apèndix, Càntic de la lluna de Nisan, que cohesiona els assaigs i n'esdevé punt de referència.

Per la banda que accentua una certa estirp tarragonina de la creació, l'obra s'insereix en unes coordenades de continuació i intensificació del llibre anterior, De bat a bat. Paisatges de Tarragona (1991). Però és, sens dubte, en la segona falca d'unitat on La lluna de Nisan troba el grau de saó més adient. I es tracta, per un altre costat, de la mena d'unitat que hi remarca l'autor en un títol que barreja tocs de poesia i de misteri, i una certa dosi críptica. En el calendari jueu, Nisan és el mes de la Passió de Crist, amb la qual cosa vol dir que ens situem en la Setmana Santa i concretament en el món de tenebres que s'allarga entre el divendres de passió i el diumenge de glòria. Seguint George Steiner i armat amb un notabilíssim coneixement bíblic, Pujals escriu sobre la solitud i els silencis d'aquest dissabte d'interrogants que es tiba entre la passió del divendres i la glòria del diumenge. Just al mig, entre el dolor i la glòria, la silenciosa solitud del dissabte correspon a la vida humana, l'únic replà on són possibles la poesia i les especulacions metafísiques. Fet i fet, l'art és inútil en els àmbits del divendres (temps de la mort de l'amor), i més aviat sobrer en la utopia del diumenge. Per això el nostre temps, diu Steiner, és el llarg dia del dissabte: les aprehensions i figuracions en el joc de la imaginació metafísica, en el poema i en la música, que parlen de dolor i esperança (...) són sempre sabàtiques. I és aquest impacte de quotidianitat teològica allò que il·lumina el llibre sencer i l'arma amb un evident sentit unitari.

LLETRES, LLUM I LITERATURA COMPARADA

Els assaigs de La lluna de Nisan es poden compartimentar en diferents calaixos i el mateix autor ja els presenta arrengrerats en tres parts, a banda de l'esmentat epíleg. Seguint altres criteris de classificació, tenim, d'una banda, la geografia d'escriptors vinculats a Tarragona en sentit ample: uns perquè en són fills (Pin i Soler, Sebastià Juan Arbó, Gabriel Ferrater i Olga Xirinacs), i uns altres perquè es poden considerar tarragonins d'adopció (Marià Manent, Carlos Barral, Jaume Vidal i Alcover i Alex Susanna). Són autors i trajectòries que, ultra la vàlua literària de cadascun, interessen Joan M. Pujals pel valor afegit que suposa ser tornaveus vinculats als aspres de la terra que estima. I les dues joies de la corona que s'encasten per la banda de la plàstica també ens presenten Miró i Picasso vinculats a una geografia de cel i terra tarragonins: Mont-roig i Horta de Sant Joan. En un altre nivell, m'agradaria remarcar dos papers majors carregats d'intel·ligència i exercicis molt interessants de literatura comparada: el diàleg entre Ramon Xirau i Octavio Paz, d'una banda, i l'esforç de posar en paral·lel Georges Steiner i Jaume Bofill i Ferro, de l'altra.

En el panorama català d'ara mateix, l'assaig és un dels gèneres més desvalguts, i qui sap si no ens pesa en excés el llast del record, l'impacte i la lucidesa del mestre Joan Fuster. De tota manera, hi ha una línia d'assaig literari del noucentisme ençà que fa algun temps que semblava estroncada. Es un fil que passa a tocar de Bofill i Ferro i que ha tingut eixos de continuïtat en l'obra de Marià Manent i de Joan Teixidor, entre altres. I crec que per aquí s'enfila la literatura d'assaig de Joan M. Pujals. Un treball que neix d'un coneixement fondal de la realitat creadora (i tant li fa que sigui literatura o pintura), i que hi reflexiona establint mapes i xarxes de referència. I sap concretar-se, per torna, en textos amb voluntat d'estil. Per això, llegir Joan M. Pujals també vol dir trobar-se amb reflexions d'alenada lírica i una prosa que es defensa sola en les qualitats de bellesa que la gronxen.

Isidor Cònsul